NAJSTARIJI CRTEŽI PEĆINA U BOSNI I HERCEGOVINI

Jasminko Mulaomerović*, Tarik Dizdarević*

Poznato je da naučni interes za pećine na prostoru Bosne i Hercegovine postoji još odavna – prvi podaci se nalaze već kod rimskog historičara Plinija iz I st n. e.. Nakon Plinija interes za naše pećine nalazimo kod dvojice dubrovačkih znanstvenika, Jakova Sorkočevića (Lučić, Sket, 2001) i Ivana Gučetića (Dadić, 1984) iz XVI st. Sva trojica autora se u svojim djelima na neki način bave problemom pojave vjetra na ulazu u pećinu Vjetrenicu u Popovom polju. Oni, međutim, svoje radove ne potkrepljuju nikakvim crtežima ili ilustracijama.

Prvi slikovni prikaz nekog speleološkog objekta potječe iz polovice IX stoljeća p. n. e. (Shaw, 1976). Na njemu prikazana pećina na izvoru Tigrisa (Turska) koju je asirski kralj Shalmaneser III posjetio i istraživao, jednako kao i njegov dalji predak, kralj Tiglatpileser još 1100. g. p. n. e. Prvi publikovani nacrt prikazuje jednu vještačku pećinu kod Napulja, a prvi objavljeni nacrt prirodne pećine je onaj iz 1683. g. na kojem je prikazana pećina Pen Park Hole kod Bristola u Engleskoj (Shaw, 1992). U Sloveniji je prvi crtež onaj od Podpeške pećine kod Dobrepolja što ga je Janes Vajkard Valvasor objavio 1689. godine objavio u svom djelu *Die Ehre des Hertzogthums Crain*, I. Theil, Laybach–Nürnberg, 1689 (Kranjc, 1977). Od njega potječe i najstariji prikaz jedne pećine u Hrvatskoj (Božić, 1982-1983). Na crtežu tvrđave i okolice Tounja vidi se i ulaz u pećinu Tounjčicu.

Prvi crteži pećina i njihove unutrašnjosti kod nas pojavljuju se tek sa dolaskom Austro-Ugarske monarhije u naše krajeve (Mulaomerović, 1992). Brojni inžinjeri i drugi naučni radnici počinju sa vrlo obimnim istraživanjima prirodnih i kulturnih bogatstava. Rezultate svojih istraživanja štampaju u knjigama i časopisima pa tako i u Glasniku Zemaljskog muzeja koji počinje da izlazi 1889. godine. Već u prvom broju iguman Hristofor Mihajlović (1889) piše o pećini Vjetrenici i objavljuje plan pećine (prvih 600.m). U istom broju je, uz rad J. Čokića, prikazan ulaz i jedan detalj iz unutrašnjosti jednog vještačkog speleološkog objekta – ćelije u selu Rataji kod Miljevine. Nešto kasnije će Josip Vavrović (1893) u svom radu o Vjetrenici donijeti i prve trehničke nacrte pećine, a također i prve crteže pećinskih ukrasa.

* Speleološko društvo "Speleo dodo" Sarajevo

Studien

über

Bosnien, die Herzegovina und die bosnischen Bahnen

unter Beschreibung einiger genereller Tracirungs-Methoden.

Mitgetheilt von

Geiger und Lebret,
Ingenieure.

Mit Original-Reiseskizzen, Längenprofil und Situation der bosnischen Bahnen.

Separat-Abdruck aus der „Allgemeinen Bauzeitung".

WIEN 1873.
DRUCK UND VERLAG VON R. v. WALDHEIM.

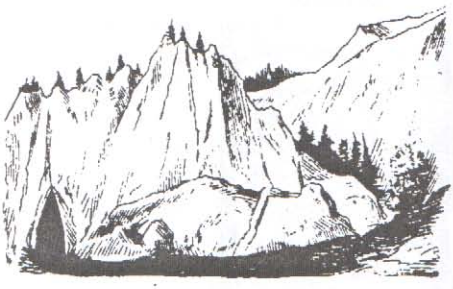
Sl. 1. Naslovna strana studije

Nedavno nam je do ruku došla fotokopija separata *Studien ber Bosnien, die Herzegovina und die bosnischen Bahnen unter Beschreibung einiger genereller Tracirungs-Methoden* čiji su autori inženjeri Geiger i Lebret, a koja je objavljena u *Allgemeinen Bauzeitung* (Wien, 1873, Druck and Verlag von R. v. Waldheim). Studija je ilustrovana sa četiri crteža u samom tekstu i sa nekoliko gravura koje su priložene na kraju.

Dvije ilustracije prikazuju ulazni (izlazni) otvor pećine na rijeci Bistrici, a treća i četvrta kanjon rijeke Lim u presjeku i tlocrtu.

Autori, na str. 13, samo usput spominju ovaj prirodni fenomen (u slobodnom prijevodu autora):

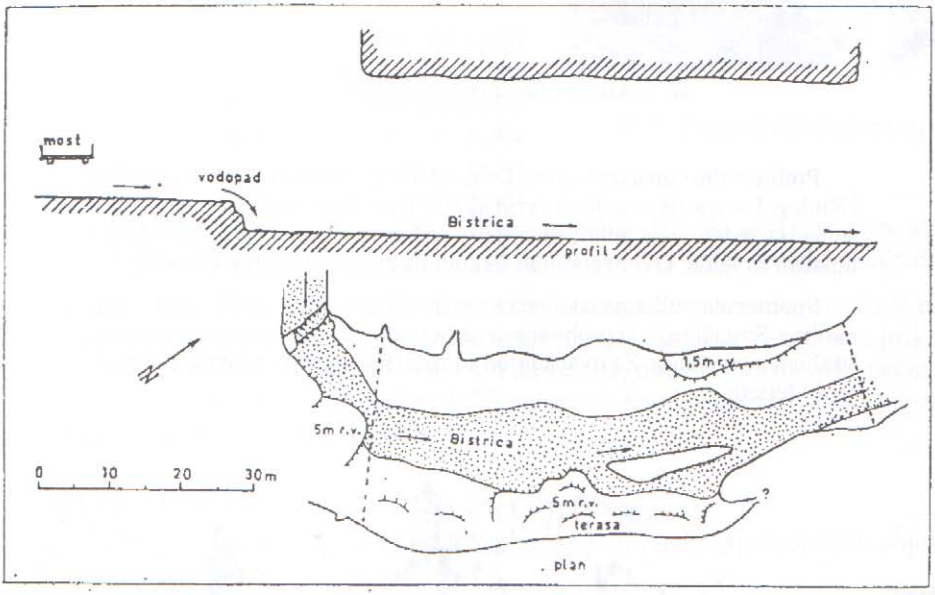
> Pregled pravca dao je kao rezultat saznanje da je vododjelnica između Željeznice i Bistrice ipak viša za 100-150 m nego kasnije opisana vododjelnica između Miljacke i Prače. I da bi ta stjenovita dolina Bistrice uzrokovala veoma značajne poteškoće.
>
> Isto je i sa njenim donjim tokom koji je u potpunosti neprohodan. Njegov gornji tok je toliko uzak da se može proći samo riječnim koritom kroz vodu.

Sl. 2. Ulazni dio prirodnog tunela

Sl. 3. Izlazni dio prirodnog tunela

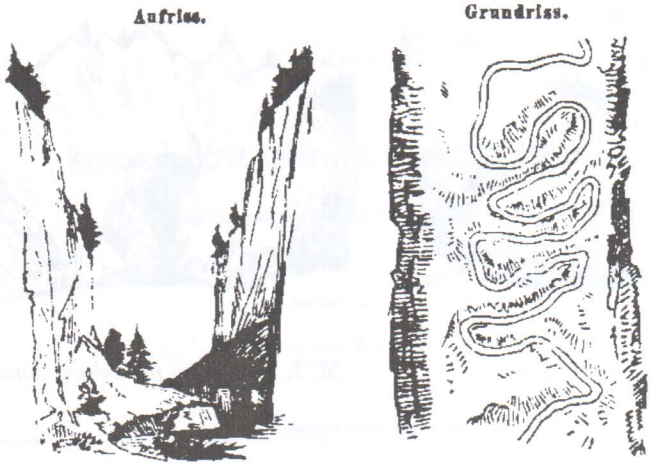

Sl. 4. Profil i plan prirodnog tunela na rijeci Bistrici (prema D. Gavriloviću)

Posebno je značajan jedan od strane prirode napravljeni, oko 100 metara dugi, visoki romantčni prohodni tunel sa šiljatim formama vrhova (vidi narednu skicu).

Pećina na rijeci Bistrici je u literturi poznata pod imenom Samar (Gavrilović, 1989) i nalazi se nizvodno od Dobrog polja. Na prvom crtežu prikazan je ulazni dio (tamo gdje u pećinu ulazi rijeka Bistrica), na drugom izlazni dio. Taj dio je danas mnogo poznatiji jer je sa auto ceste Dobro polje–Miljevina najljepši pogled na rijeku i prirodni most pruža baš sa te strane. F

Kao prilog trećoj i četvrtoj ilustraciji navodimo dio teksta, sa str. 13-14, autora studije (u slobodnom prijevodu autora):

Sl. 5. Kanjon Lima (presjek i plan)

Prelijepi dio čini ušće Lima u Drinu i takva je cijela dionica do Grivina i Rudog. Lim pritišću gotovo vertikalne stijene , koje se podižu i do 3.000 stopa. Iz jedne uske pukotine ulijeva se Lim u Drinu. Teren je nepristupačan za ljude. Ovom čudnom flekom na zemlji vladaju medvjedi.

Spomenuta pukotina u stijenama provlači se u dužini od 8 km, sve do okoline Strgačine, i neprohodna je u potpunosti. Okolni mještani je sa strahom promatraju. Za ovaj kanjon su znali reći da kroz njega ni ptica ne može letjeti.

Sl. 6. Srgačina kod Rudog

Od gravura na kraju studije, koje redom prikazuju Pravoslavnu crkvu kod Banje na Limu, Taslidžu (danas Pljevlja), most na Limu u Prijepolju, most na Drini u Višegradu, dolinu Lima u Strgačini i ruševine starog grada Hisardžika kod Prijepolja, za nas je najinteresantnija ova pretposljednja.

Sl. 7. Uvećani detalj ulaza u pećinu

Strgačina je danas selo na lijevoj obali Lima, a zbog svog položaja i plodne doline bila je naseljena već od prethistorije. Velika nekropola stećaka dokaz je da je kraj bio naseljen i u srednjem vijeku. Gravura prikazuje han (konačište) sa sobama na spratu i prostorom za konje u prizemlju, ali i veći broj putnika, konja i robe koji konače napolju, pod šatorima i na otvorenom. Na slici je, lijevo od hana, istaknuta kraška gruda, sa jasno naglašenim otvorom pećine. O kojoj se pećini radi za sada ne možemo ništa reći. Pitanje je i da li se, kad je ova gravura u pitanju, radi o prikazu stvarnog pejsaža ili o maštі crtača koji je gravuru možda radio prema nekoj skici autora studije ili prema nekom drugom predlošku? Odgovor je bez odlaska u Strgačinu teško dati, ali stijene lijevo od hana neodoljivo podsjećaju na stijene slikane u maniru klasičnog nje- mačkog slikarstva.

Na kraju, kao zaključak ovog kratkog priloga o dosad nepoznatim crtežima pećina kod nas, potrebno je reći da sličnih studija i putopisa u kojima su eventualno prikazane i pećine naših krajeva vjerovatno ima još, i da će one, nadamo se, na neki način, doći i do ruku speleologa. Do tada, godina 1873. će stajati kao vrijeme nastanka najstarijih crteža pećina u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

Božić, V., 1982-1983: Najstariji slikovni prikazi hrvatskih speleoloških objekata.- Speleolog, XXX-XXXI, 42-49, Zagreb.

Čokić, J., 1889: Ćelija u selu Rataji.- Glasnik Zemaljskog muzeja, I, 3, 75-77, Sarajevo.

Dadić, Ž., 1984: Osvrt Nikole Gučetića u 16. stoljeću na dvije spilje u okolici Dubrovnika.- Zbornik predavanja, Deveti jugoslav. spel. kongres, Karlovac 1984, 741-746, Zagreb.

Gavrilović, D., 1989: Prerast Samar na rijeci Bistrici.- Glasnik Srpskog geografskog društva, LXIX, 1, 73-75, Beograd.

Kranjc, A., 1977: Najstarejši objavljeni načrt kraške jame.- Proteus, 39, marec 1977, 266-267, Ljubljana.

Lučić, I., Sket, B. (2001.) Vjetrenica, pogled u dušu zemlje.- Rukopis, Zagreb.

Mihajlović, H., 1889: Vjetrenica pećina u Zavali.- Glasnik Zemaljskog muzeja, I, 4, Sarajevo.

Mulaomerović, J., 1992: The oldest charts and maps of speleological objects in Bosnia and Hercegovina.- Proceedings of the ALCADI ' 92 International Conference on Speleo History, Karszt es Barlang, Special Issue, 87-90, Budapest.

Shaw, T. R., 1976: Assyrian Cave Visits in the 9th Century B.C..- Grotte d'Italia, ser. 4, V, 89-94, Bologna.

Shaw, T. R., 1992: *History of Cave Science. The exploration and study of limestone caves, to 1900.*- Second edition, Sydney Speleological Society, str. 338, Broadway.

Vavrović, J., 1893: Nešto o Vjetrenici pećini.- Glasnik Zemaljskog muzeja, V, 709-715, Sarajevo.

THE OLDEST DRAWINGS OF CAVES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Until recently the oldest drawings showing caves in Bosnia and Herzegovina were considered to be those published in 1889 by the prior Hristofor Mihajlović in the first issue of the "Journal of the National Museum". Thanks to an offprint of *Studien ber Bosnien, die Herzegovina und die bosnischen Bahnen unter Beschreibung einiger genereller Tracirungs-Methoden* by Geiger and Lebret, published in "Allgemeinen Bauzeitung" (Wien, 1873, Druck and Verlag von R. v. Waldheim), we now know of even older drawings, showing the natural bridge over the river Bistrica and a previously unknown cave in the village of Strgačina near Rudo.